

Energie voor vrede

Oecumenische viering in de Vredesweek, Dominicuskerk 16 september 2012

Inleiding

Onze kerken zijn geroepen om het huis van Gods Geest te zijn, maar als wij als kerkmensen bij elkaar komen, blijven we toch vooral ook mensen. We hechten aan herkenbaarheid, aan onze eigen woorden en gebruiken, aan ons eigen gebouw en aan de bekende gezichten. Met die menselijke kant is niets mis: onze traditie vertelt ons dat wij niet eerst anders hoeven te worden, maar dat God zich toekeert naar ons, zoals we zijn en op de plaats waar we zijn, en ons verandert door ons van binnenuit over onze grenzen heen te doen gaan. En zo komen we dan elkaar tegen. Als we ons over de grenzen van onze eigenheid heen laten brengen, komen we anderen tegen die hetzelfde doen, die zich ook laten vernieuwen en laten aansteken door een God die steeds weer nieuwe dingen van ons vraagt.

Vrede, een weg naar vrede wordt ons aangeboden. Dat is goed nieuws, want iedereen kan het zien en zelfs aan eigen lijf voelen: hoe nodig vrede ook is, vrede komt er niet vanzelf. Sterker nog, juist het verlangen naar vrede doet mensen zich tegen elkaar keren, omdat ze in elkaar een bron van geweld zien. Juist het verlangen naar vrede doet mensen naar de wapens grijpen, omdat ze geloven dat pas als die ander verdreven is, of in ieder geval een flink toentje lager zingt, de voorwaarde voor vrede gegeven aanwezig zijn. Het kan je gemakkelijk moedeloos maken – het maakt mij gemakkelijk moedeloos – tot ik de oude spreuk van de vredeswerkers te binnenbrenge: er is geen weg naar de vrede, vrede is de weg. Dan kan ik ook weer zien dat soms temidden van alle geweld enclaves van vrede ontstaan. Dan kan ik ook weer inzien dat het mijn taak kan zijn deze vrede te ontvangen en te koesteren, mij op de weg van de vrede te laten lokken. Want zoals het in de brief van Jakobus wordt gezegd:

Broeders en zusters, wat heeft het voor zin als iemand zegt te geloven, maar hij handelt er niet naar? Zou dat geloof hem soms kunnen redden? Als een broeder of zuster nauwelijks kleren heeft en elke dag eten tekort komt, en een van u zegt dan: 'Het ga je goed! Kleed je warm en eet smakelijk!' zonder de ander te voorzien van de eerste levensbehoeften – wat heeft dat voor zin? Zo is het ook met geloof: als het zich niet daadwerkelijk bewijst, is het dood. Maar dan zegt iemand: 'De een gelooft, de ander doet.' Laat mij maar eens zien dat je kunt geloven zonder daden; ik zal u door mijn daden tonen dat ik geloof (Jak. 2, 14-18).

En daar, in het geloof dat daad wordt, treffen christenen elkaar op een nieuwe manier aan. Energie voor vrede, is de motto van de interkerkelijke Vredesweek dit jaar, of in het Engels waarvan mensen die verstand hebben van publiciteit tegenwoordig geloven dat het beter communiceert: Powered by Peace. Niet gedreven, wil dat ook zeggen, door de jacht naar energie ten koste van anderen, niet voortgejaagd door de drift ons te verrijken ten koste van anderen, of van de aarde, die wij op zoveel plaatsen geweld wordt aangedaan omdat we de verbondenheid afslaan die zij ons aanbiedt, zoals we steeds weer de verbondenheid afslaan die andere aardbewoners ons aanbieden.

Waar vrede ruimte neemt en ruimte krijgt en wij ons door de macht die hierin spreekt laten aanspreken en op weg zetten, daar spreekt Gods Woord ons aan en drijft Gods Geest ons voort. Laten we onze oren en ogen dus goed openzetten, laten wij bidden dat God onze oren en oren opent.

Verkondiging

gelezen *Jesaja 50, 4-9a* en *Marcus 8, 27-35*

1. 'Zij zeggen: vrede, vrede. Maar er is geen vrede', aan dit woord van de profeet Jeremia (6, 14) moet ik de laatste tijd regelmatig denken. Wij vertellen elkaar dat alles goed gaat, maar het gaat niet goed, dat alles rustig is, maar we zien natuurlijk ook de beelden van oorlog en opstand, van het verbranden van vlaggen en het bestormen van ambassades. Bij ons is het vrede, zo maken we onszelf wijs, bij ons wordt er niet gevochten, is er geen wanhoop en honger en geweld. Dat maakt ons bang als we oorlog zien, niet bang omdat geweld inderdaad angstaanjagend is, maar omdat we vrezen dat het ook naar ons toekomt. We beschouwen de vrede en de welvaart als een bezit dat we, als dat nodig is, met geweld kunnen beschermen. De Grieken en de Spanjaarden krijgen ons geld niet, de vreemdelingen en de asielzoekers willen we niet in onze straten en we vragen ons af hoe we ervoor zorgen dat het geweld van elders niet naar ons overslaat.

In deze situatie doen we de Bijbelse geschriften open en wij horen niet: dat mag je niet doen, je moet de vrede waar je in leeft niet willen verdedigen. We openen de Schriften en horen: God heeft mijn oren geopend. En wie God de oren opent, die hoort zoals God tegen Mozes in de brandende doornstruik zegt dat Hij hoort. Dat wil zeggen, die hoort de jammerklachten van pijn en onderdrukking van Gods kinderen, de kreten van lijden en verlangen dat dit lijden ophoudt. Die laat de strijd en het geweld letterlijk aan zijn lijf komen: 'Ik heb mijn rug blootgesteld aan mijn folteraars', hoorden we Jesaja zeggen, 'wie mij de baard uittrokken, bood ik mijn wangen aan.' In plaats van vrede te roepen terwijl het geen vrede is, moeten we weer onze pijn recht doen en 'au' roepen, onze angst serieus nemen en 'help' roepen, ons verlangen en onze onmacht serieus nemen en die weer bij anderen herkennen. Want niet in de kracht waarmee we ons ertegen verzetten dat we deel zijn van een wereld van strijd en geweld, maar in onze zwakte die ons de pijn daarvan doet voelen, schuilt volgens de lezingen van vandaag de weg ten leven.

Herkennen we in de Syrische soldaat die zich schietend een weg baant door de puinhoop die zijn land geworden is en die zo deze puinhoop nog groter maakt, herkennen we in hem onze eigen pogingen anderen koste wat het kost onze wil op te leggen? Zien we in de angst van de mensen die in deze puinhopen proberen te overleven onze eigen angst voor het geweld op straat? Zien we in de protesten van de Grieken en de Spanjaarden tegen de bezuinigingen de frustratie terug die zich bij ons uitdrukt in het geweld bij voetbalwedstrijden, of tegen ambulancepersoneel? Niet wanneer we het geweld en de onvrede buiten ons weten te houden, maar wanneer we weer weten dat we er deel van zijn en er steeds opnieuw ook door worden aangeraakt en aangetast, morgen we weten dat we, zoals Jesaja vol zelfvertrouwen zegt, niet beschaamd zullen staan.

2.

'Vrede' is een gevaarlijk woord, vind ik. Want je krijgt al snel het idee dat het ofwel vrede is, of niet. En dan is het dus oorlog en strijd, dan heerst het geweld. Dit beeld dreigt ons moedeloos te maken, want je moet wel stekeblind en stokdoof zijn om te denken dat het in onze wereld vrede zou zijn. De strijd is overal en al vliegen je niet overal de kogels om de oren, overal spreken de pogingen anderen uit te schakelen, het zwijgen op te leggen, in te zetten voor eigen doeleinden in plaats van ze te behandelen als doel in zichzelf. Hoeveel geweld zat er de afgelopen weken niet in de verkiezingsdebatten – en hoe moedeloos kan dat je niet maken! – en hoeveel geweld kan er niet schuilen in een schijnbaar onschuldig overleg met collega's. Hoe gewelddadig zijn de omgangsvormen in onze kerken niet bij tijd en wijle? – en dan heb ik het niet alleen over de landelijke of wereldwijde structuur van onze kerken. Hoe vaak proberen wij elkaars zorgen niet buiten beeld te werken, om onze eigen agenda door te drukken. Hoezo menselijke waardigheid, kun je horen in groepen die zich inzetten voor duurzaamheid, het gaat om het geweld tegen de

aarde, want als we niet uitkijken leidt dat ons naar de ondergang. Inzet voor duurzame landbouw is een luxe, zegt vervolgens een hoogleraar aan de Universiteit van Wageningen, want het levert niet genoeg voedsel op om de wereldbevolking te voeden. Tegenstellingen en botsingen, geen vrede.

Maar, zo schrijft de apostel Paulus in zijn brief aan de christenen van Efese: 'Hij is onze vrede' (Ef. 2, 14). Door zich in Jezus Christus met de buitenstaanders te identificeren, met de slachtoffers van geweld, de gewonden en de doden in de strijd, degenen wier leven wordt weggedrukt door de strijdende partijen en wordt weggevaagd door de wil tot macht, maakt God zijn Gezalfde tot een plaats van vrede. In het evangelie wordt ons duidelijk gemaakt hoe lastig dit inzicht blijft, juist ook voor Petrus die beter dan de anderen inziet dat er in Jezus iets aan de orde is dat met God te maken heeft, met dat wat nog voorbij het hoogste en het diepste in het menselijk bestaan ligt. Gods grootheid is niet te vinden in menselijke kracht en verhevenheid, maar ook niet in abstracte en geweldloze kwetsbaarheid. De goddelijke grootheid die in Jezus is openbaart zich in concrete pijn, concreet lijden, concrete dood – zo concreet als de dood, het lijden en de pijn van mensen nu eenmaal is. Zo bodemloos ook, zo zonder 'ja maar er is toch ook iets goeds aan', zo definitief en verschrikkelijk als een doodgemarteld lichaam. Maar zo, door te zijn wat wij niet kunnen toelaten, doorbreekt Hij de noodzaak om hoe dan ook de krachten van het geweld gewelddadig te verslaan.

Bij wat wij buitensluiten en uitdrijven, daar is hij. Van achter het prikkeldraad waarmee wij onze individuele en collectieve levens omringen spreekt hij tot ons en verlost hij ons door onze grenzen heen te breken. Vanuit dat wat niet bij ons thuishoort, bereidt hij ons een thuis, is hij ons thuis door temidden van alle geweld en alle tegenstellingen plaatsen en momenten van vrede te scheppen. De negentiende-eeuwse Engelse dichter en jezuïet Gerarld Manley Hopkins (1844-1889) schreef:

... Christ plays in ten thousand places lovely in limbs, and lovely in eyes not his to the Father, through the features of men's faces.

In de vertaling van de Nederlandse dichter Gabriël Smit:

[Christus doet] duizend keer lichten lieflijk in leden en ogen, de zijne niet, wat Hij is en glanst naar de Vader op in der mensen gezichten.

Overal – zwak en verborgen, zeker, maar juist daarom overal en juist op de plaatsen waar zij het meeste nodig is – in ledematen, ogen en gelaatsuitdrukkingen van mensen die zich laten binden of verbindingen weten te leggen, die zo weten te breken met het geweld dat tot de dood voert, die in de pijn en het verlangen van elkaar dat herkennen wat henzelf drijft en die zo bijdragen aan plaatsen waar het leven kan opbloeien in plaats van te worden verdrukt, op al deze plaatsen glanst de vrede op die Christus Jezus voor ons is en die van God komt en die God tot eer strekt.

3.

Wij krijgen onze energie van de zon en van de wind en halen het uit olie en uit gas. Die olie en dat gas die raken op en worden ook vaak gewonnen op manieren die het landschap en de mensen en de dieren die er wonen geweld aandoet. Het lijkt er nogal eens op dat we op een vergelijkbare manier aan energie voor vrede moet komen: het kost veel tijd en moeite, het is een grote ingreep in het landschap van ons bestaan en steeds weer lijkt het dat het einde van de energievoorraad in zicht is. Deze schaarste wordt dan vervolgens weer een bron van geweld: om ons niet steeds schuldig te hoeven voelen maken wij ons blind voor wat er met mensen gebeurt en wat mensen elkaar aandoen, wat wij anderen aandoen. Dat er armoede is in onze samenleving is schrijnend, maar dat er politici zijn die ontkennen dat er armen zijn in onze

samenleving, om niet met dat schrijnende gegeven te hoeven worden geconfronteerd en ons er niet mee te hoeven confronteren, dat is verschrikkelijk. Met moeite kunnen bestaan is één ding, maar niet mogen bestaan omdat je de illusies verstoort waar de ander van leeft, is nog iets anders. Het brengt ons terug bij Jeremia: er is geen vrede en dan is 'vrede, vrede' roepen een gestalte van geweld.

Maar uiteindelijk is vrede zijn eigen energiebron. Waar mensen zien wat er gebeurt en zich daardoor laten raken, zich daardoor laten definiëren, zich daardoor laten bepalen en herscheppen, daar treedt niet vanzelf de vrede in als een stabiele toestand, maar daar zijn wij wel de vrede als weg ingeslagen. Deze weg van bereidheid te delen en zich daardoor te laten breken, deze weg van gemeenschap die ons maakt tot wat we uit onszelf niet alleen niet

kunnen, maar vaak ook niet willen worden, deze weg van bereidheid je hart in vuur en vlam te laten zetten met het risico dat je opbrandt, maar als je dat risico neemt niet zelden de genade dat er onverwachte energiebronnen gaan stromen, deze weg van bereidheid je leven te verliezen aan de goede boodschap dat in alles wat ons overkomt Gods koninkrijk nabij is, deze weg is de weg van het geloof. Dat geloof, het gaan van deze gelovige weg kan christenen in al hun verschillen bij elkaar brengen.

De brief van Jakobus zegt dat een geloof zonder daden dood is. Omgekeerd wekken daden van verbondenheid geloof tot leven. Het lijkt meer dan ooit tijd voor dergelijke, geloof en energie opwekkende daden waarmee wij elkaar laten zien hoezeer wij in alles wat wij zijn gedragen worden. Temidden van alles wat ons verder nog overkomt. – Dat het zo mag zijn.

Erik Borgman